

כ"ח א"ת ארבע עשר

200

ע"ת ח"ת א"ת

1) השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" (כג, יא)

תשובה שלב

שיל"ת, יערגן כאור כקד ליום ה' ה' אלו תקצהל
שלום וכ"ט לדידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג
ומפורסם כש"ת מהו בע"ד נ"י אב"ד דק"ק אייבשיץ
יע"א:

1 יקרתי הגיעני פה בקרית חוצות בעסקי ברפואות
ונפשו היפה בשאלתו על דבר בית הקברות
שבעירו רגילים לקבור להניח הראש לצפון ורגליו
לדרום, ופתח שער הכניסה להקברות הוא לדרום,
ומחמת דוחק המקום שנחמלא פה אל פה רוצה
לשנות להתחיל שורה אחרת ממזרח למערב הראש
למזרח ורגלים למערב, אם יש קפידא ולשנות מהרגיל.
יפה כ' פר"מ דמסוגיא דב"ב ק"ב מבואר שלא ה"ת
מקפידים בצדדים, שהרי חפרו כוכין לאורך ולרוחב
המערה כמבואר בסוגיא. אלא שמצא בסוף ספר
אחד נקרא ספר החיים שם כתב לקבור מצפון לדרום,
ולא כתב שום טעם, והוא נגד הש"ס הנ"ל, אל
דברי פר"מ:

גם בעיני יפלא מאין הרגילות לקבוע תחומין
ורוחות בקבורת מתים, ובק"ק פ"ב קוברים ראש
למערב ורגלים למזרח, ומ"מ הנח להם לישראל
אם אינם נביאים בני נביאים הם וכל דבר שב"ד
של מטה מוסרים נפשם עליו הקב"ה מאיר עיניהם.
הנה מרגלא בפומא דאינשי דקוברים הרגלים נגד
פתח שער כניסה ויציאה לרמוז האמונה בתחיית
המתים שעתיד לעמוד מקברו ולצאת דרך שער
והוא כענין שכתבו הפוסקים להלביש בתכריכים
יפים לרמוז שעתיד לעמוד במלבושיו, הי"נ דכתבו
והנה טעם זה מופרך קצת, דהא מתי ח"ל מתגלגל

תחת מחילות ולא יצאו השערה. ורגיל אני לומר
שע"כ תיקנו בברכת אהבה לומר ותולכנו קוממיות
לארצנו, לאפוקי לאחר מיתה ע"י גלגול אלא בחיים
קוממיות, דלאחר המיתה בזמן התחי' יבוא ג"כ
לשם אבל לא קוממיות כ"א מתחת המחילה. ואם
כן האי טעמא בורכא הוא, ומ"מ רמז אמונה אית
בה. והנה כשאנו רוצים לנסוע לאה"ק ממדינותינו
שאנחנו מפוזרים באיראפא יש לפנינו ב' דרכים,
או נסוע מצפון לדרום עד היס האמצעי ומשם הופך
פניו למזרח לא"י, או נוסע ממערב למזרח
לקונסטאנדינא ומשם הופך פניו לדרום ובא לא"י,
וע"כ בתפילתנו אנו הופכים פנים מזרחית דרומית
כמבואר בש"ע א"ח סי' צ"ד ובש"ז סק"ב, וע"כ
נכון לקבור או ראשו לצפון ורגלים לדרום שיתגלגלו
דרך דרום ובמ"ש בספר החיים הנ"ל, או ראשו
למערב ורגליו למזרח שיתגלגלו דרך מזרח כנלע"ד.
והשתא לפ"ז לק"מ מש"ס דמיירי בא"י דמתים
קמים [ועומדים לעתיד לבוא ובמקומם יעמדו על
רגליהם ע"כ אין קפידא ברוחות מה שאין כן בח"ל

וא"ש: ...

המפרשים תמהים על השינוי הפתאומי שחל בדברי עפרון שמתחילה אמר לאברהם:
"השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" - כרוצה לרמוז כאילו לא עלה על דעתו כלל
לבקש כסף עבור המערה, ואדרבא בנדיבות לב מציע הוא את כל השדה בנוסף למערה -
ומיד אח"כ חוזר עפרון ואומר: "ארץ ארבע מאות שקל כסף בניני ובינך מה היא", כרומז
שמצפה שישולם לו מחיר גבוה זה. ואכן אח"כ כתוב "וישקול אברהם לעפרון וגו'",
ועפרון מקבל ברצון את הכסף. ולא זו בלבד אלא שקיבל כסף עבור לסוחר, שהוא (ע"פ
הגמ"י בב"מ) בערך גדול בהרבה מכסף רגיל.

לביאור הענין מביא הסבא מקלם זצ"ל את הסיפור הידוע אודות הויכוח שהיה
לרמב"ם עם חכמי אוה"ע. הם סברו שאפשר ללמד בעלי חיים נימוס ודרך ארץ, ולהפוך
אות טבעם שניהגו כבני אדם. הרמב"ם טען לעומתם שדבר זה אינו אפשרי, וכי א"א להפוך
את טבעי בעלי החיים. רצו אותם חכמים להוכיח את צדקתם, וקיבלו על עצמם ללמד
חתול נימוס ודרך ארץ תוך פרק זמן מסוים. כאשר הגיע היום המיועד להציג את הצלחתם
באילוף החתול, התקבץ קהל רב לראות במו עיניו את היחתול המלומד". ואכן בשעה
היעודה נכנס החתול והחל לשמש בתפקיד של מלצר, סידר כמה שולחנות והציע עליהם
מפות. אח"כ הלך להביא מגש עם יין וכוסות. כאשר חזר עם היין והכוסות, השתוממו כל
הנאספים מהמחזה הנדיר וכמעט אמרו שאכן צדקו אותם חכמים. באותו רגע הוציא
הרמב"ם קופסא קטנה מכיסו ופתחה, ועכבר קטן זינק מתוכה. כיון שראה החתול את

העכבר השליך מידינו את המגש, היין נשפך והכוסות נשברו ורץ אחר העכבר להשיגו. מיד
הודו כולם לרמב"ם ונוכחו לדעת שגם אם אמנם אפשר ללמד בע"ח דברים מסוימים,
אולם את טבעם לא ניתן לשנות.

2) כך גם עם עפרון. כל זמן שלא ראה כסף לנגד עיניו, התנהג כאיש נבון ונדיב (לא פחות
מבע"ח מאולף). אבל לאחר דבריו הראשוניים (פסוק יא) שבהם הציע לאברהם את השדה
ואת המערה חינם אין כסף, חוזר אברהם (פסוק יג) ואומר לו: "נתתי לך את השדה קח
ממני", כלומר אברהם מחזיק את הכסף בידו ואומר לו: "קח הממון". כיון ששומע עפרון
את הצילצול של הכסף - ורואה את המטבעות הנוצצות בידי אברהם - מיד הוא נהפך
לאיש אחר. הוא משליך מעליו את כל גינוני ההתנהגות היפה שנקט בהם, ורודף אחר
הכסף כמו שהחתול רודף אחרי עכבר.

התנהגותו של עפרון מצויה מאד אצל אנשים רבים אשר כלפי חוץ נראים כבעלי
מידות נעלות, מנומסים ובעלי דרך ארץ. אך ברגע שנדלקת בהם איזו שהיא תאוה, או
כאשר מישוהו פוגע בכבודם, הם מאבדים את עשתונותיהם ומתנהגים כאחד הריקים.

3) האמצעי היחיד שבעזרתו ניתן לשנות טבע בני"א, הרגלים רעים ומדות רעות - הוא
התורה. כמאמרם ז"ל: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין (קדושין ל:). (מובא בספר
"דרכי מוסר").

ומה טוב אם אפשר שיפתחו עוד שער אחד
לצד שכנגד רגלי הקבורים לקיים מנהג הנ"ל כאמור.
ואם גם זה א"א לקבור ראש למערב, פשיטא דהכל
מותר ואין דנין אפשר משאי אפשר, וגדולה מזו
בש"ך סי' שס"ב סק"ד. ומה נעשה ועונותינו גורמים
שהעולם צר לנו לחיים ולמתים, עד ירחיב ה' לנו
ופרינו בארץ בב"א:

משה"ק סופר מפפד"מ

1)

(3) איגרת ערה

(4) גימ' כ"א

וזהו הנערה אשר אומר אליה הגמאיני נא מעט מים כר וגם גמליך אשקה אותה הוכחת. י"ל דאע"ג דהכל היה בדרך ניהוש וסימן עכ"ז היה בדרך חכמה קצת. כי רצה לנסות אותה בכל המדות שלה אם טובת הנה ואם הם בהשכלה. ראשונה אם טובה היא כמזגה ליתן לשתות לאיש שאינה מכרת אותו וכפרט כי לא היה שם צלחית לשאוב מן הכד רק שתה מהכר בעצמו וכמו שאמר הגמאיני נא

מעט מים מכרך ואם איננה טובת המזג לא תתן, וכפרט מי יודע אם לא ימאס המים ברוך שבפיו ואם יש לו פה נקי מחולאת וכדומה, ואחר כך יראה מה תעשה במים שנתתו אם תשאם להבית אינה בהשכלה כי אולי באמת פיו אינו נקי והטיל רוק בהכד. ואם היא משכלת אין לה לישא מותר המים לביתה. ואם תשפוך אותם היה היא מבזה אותו כי בזיון גדול הוא לו ששופכת המים יען שתה הוא מהם, וע"כ עצה היעוצה שתאמר לו גם גמליך אשקה וידע בזה כי טובת המזג היא וגם בעלת שכל וגם בעלת דרך ארץ שלא לפגוע בכבוד של אדם. (וכמדומני שראיתי כתוב זה על ספר שכתתי שמו ואפשר כתוב שם בשינוי או בקיצור). וגם אם יש לה שלש מדות הללו עכ"ז אין זה ראייה שראויה היא לבית אברהם ליצחק ולזה התפלל לה שיעלו לו הסימנים הללו שעושה לאותה שהוכיח ה' ליצחק, וזהו שהשיבה לו רבקה וגם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות, (לא כמו שאמר העבד שתאמר וגם לגמליך אשקה) שחסתה על כבודו פן יסבור ששפרכת המים אל השוקת הוא רק משום דאיננה רוצה לישא המים להבית, ולזה אמרה לו כי גם תשאב עוד מים אחרים עבור הגמלים עד כי כלו לשתות ובוה הניחה דעתו בכבוד:

אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו. (כד-ב) מנהגו של עולם, כשאדם עומד להלוות ממון לחברו, הריהו חוקר-ודורש אחרי יושרו, נאמנותו וכישר-הפרעון של הלווה; ורק לאחר שאינו לו עליו כל ספק, הריהו מלווה לו את הממון. לעומת-זה, בעניני-יהדות, כאשר אדם בא לקנות בשר כשר, תפילין, או כל חשמיש אחר של קדושה-איננו מקפיד כל-כך והוא בוטה לתת אימון בכל אחד.

ברם, לא כך נהג אברהם אבינו. אף-על-פי שהיה אליעזר, זקן ביתו המושל בכל אשר לו, אשר לידו מסר את הפיקוח על כל רכושו וממונו מתוך אימון מלא - בכל זאת, משהגיעו הדברים לענין של יהדות, של בחירת אשה מתאימה בשביל יצחק בנו, אזי לא סמך עוד על דברתו של אליעזר, כי אם דרש ממנו שבועה חמורה: "שים נא ידך תחת ירכי". (ילקוט הדרוש)

(5) איגרת נ"א ע"ב

כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים, כך בהמתן היו חסידות. אמרו: גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עבודת פוכבים, שנאמר (בראשית כד): "ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" - מלמד שלא נכנסו לבית לכן הארמי עד שפנו כל העבודת פוכבים מפניהם.

מעשה בחמורו של רבי חנינא בן-דוסא שגנבוהו לסטים, וחקשו את החמור בחצר והניחו לו תבן ושעורין ומים, ולא היה אוכל ושותה. אמרו: למה אנו מניחין אותו שימות ויבאיש לנו את החצר. עמדו ופתחו לה את הדלת והוציאוה. והיתה מושכת והולכת, עד שהגיעה אצל רבי חנינא בן-דוסא. פתח שהגיעה אצלו,

שמע בנו קולה. אמר לו: אבא, דומה קולה לקול בהמתנו. אמר לו: בני, פתח לה את הדלת, שפכר מתה ברעב. עמד ופתח לה הדלת והניח לה תבן ושעורין ומים, והיתה אוכלת ושותה. לפיכך אמרו: כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים, כך בהמתן חסידות כמותן.

(6) מ"ג א"ג

הנישואין בנויים על יסוד של חסד

א] החובה לערוך שידוכים

פרשה זו ידועה כפרשת השידוכים בגלל שמדובר בה על השתלשלות הנישואין של יצחק ורבקה שהוסדר על ידי אליעזר. אמנם הדבר הפלא ופלא, שלא נזכר כלל במשך כל הפרשה את שמו הפרטי של אליעזר, ובכל פעם שהוא מופיע בתוך הסיפור הוא מתואר רק כ"איש" או כ"עבד". ובספר שם משמואל (חיי שרה תרע"ב) ובספר אמנות עתיך (חיי שרה) ביארו ששמו של אליעזר הוסתר במשך כל

הענין כדי ללמד אותנו שהשדכן אינו דמות ראשית בעריכת השידוך, שהוא אינו אלא שלוחו של הקב"ה, כיון שה' בעצמו הוא המסדר האמיתי בכל הזיווגים, וכמבואר במדרש (ויצא פרשה סח אות ד) "מטרונה שאלה את רבי יוסי בר חלפתא אמרה לו לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אמר לה לששת ימים כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' את

2

אבינו לא רק שלא דאג בשביל עצמו ועל מעמדו, אלא הוא התאמץ לעזור ולסייע לאחרים הנמצאים במצבו, ועל כן דאג להשיב את הגר לביתו של אביו. ובאמת הוא דבר קשה מאוד למי שהוא עצמו שרוי במצוקה גדולה ואינו מוצא שידוך לעצמו, להתנתק ממצבו הפרטי ולדאוג לחזור ולמצוא שידוך לאחרים, אע"פ שאותם האחרים כבר זכו לנישואין מדהימים, ועתה הם מצפים רק לקבל זיווג שני כדי לקיים מצות (קהלח יא, ו) "ולערב אל תנח ירך וגו'". ולאחר המעשה נתגלה שבאותו רגע ממש שיצחק אבינו היה עסוק וטרוד בשידוכי אביו, היה אליעזר עבד אברהם מחזר אחר שידוך בשבילו. הרי שכשהוא היה עסוק בטובת אחרים, הקב"ה יושב ודואג עבורו למה שהוא נצרך, ונהו קיום הכלל הידוע והמפורסם ש"כל המתפלל בעד חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה חזילה" (גמרא ב"ק צב, א). דכל מי שעוסק בטובת חבירו כעת שהוא עצמו נצרך לאותו הענין הרי הקב"ה עצמו עוסק בצרכיו. והוא לימוד גדול לכל דרכי העבודה וסגולה נפלאה לאלו שעוסקים בענייני שידוכים, שמי שהוא תמיד דואג ומחזר אחר טובת חבירו, יזכה לקבל כל אשר הוא נצרך ודורש, בניס ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

לקפיצת הדרך, דכתיב (בראשית כד, מב) "ואבא היום אל העין וגו'", ופירש רש"י, "היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ", להודיע לנו שכל הזיווגים מתהווים רק באמצעות ניסים, שהשידוכים הם בידו של הקב"ה לבד. ומכאן יש להתחזק שאין לשום אדם לוותר על מציאת בת זוגו לעולם שישועת ה' כהרף עין. ובספר הלקח והליכוב (בראשית עמוד קי) הציע שהשידוך הראשון נעשה דוקא על ידי אליעזר ששמו בגימטריא שי"ח שהוא אחד למעלה מ"יאוש" שעולה שי"ז, בכדי ללמד שאין להתיימש בענייני זיווגים כי הם כולם בידו של הקב"ה ולמעלה מן הטבע.

וביון שהקב"ה משקיע זמנו בסידור שידוכים, הוא הדין שיש לכולנו מצוה לעסוק בשידוכים מדין (דברים כח, טו) "והלכת בדרכיו", שהוא חובה כללית להתנהג במידותיו של הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה רחום, וכן בשאר המידות. ובענין זה ראוי להתבונן, שבאותה שעה גופא שטרח אליעזר למצוא שידוך ליצחק, היה גם יצחק מחפש שידוך לאביו, דכתיב (בראשית כד, סב) "ויצחק בא מבוא באר לחי ראי וגו'", ופירש רש"י "שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה". ובספר חמין במוצאי שבת (להארמו"ר מטאלנא שליט"א, ח"י שדה תשס"א מאמר ב) העיר שיצחק אבינו באותה שעה היה בן ארבעים שנה, ובוודאי אילו היה מתבונן במצבו, היה יכול לבוא לידי עצבות ומרה שחורה. אבל יצחק

(7)

השמים ואת הארץ, אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקדוש ברוך הוא יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני וכו'". הרי שלאחר כלות מעשה בראשית, הקב"ה בעיקר יושב ומזווג זיווגים. ומתוך הבנה זו התפלל אליעזר להצליח בלשון של "מקרה" כדכתיב (בראשית כד, יב) "הקרה נא לפני היום וגו'", אע"ג שבודאי אליעזר הסכים שכל דבר שבקדושה בא רק מתוך השתדלות עצומה ולא באקראי, מכל מקום אליעזר הכיר שסוף סוף אין לו שום שייכות להשגת השידוך למעשה כיון שהזיווגים הם התחום המיוחד של הקב"ה, ולכן אפילו לאחר כל ההכנות והפעולות שעשה, קיום התפקיד לא הווי בידו כלל ונחשב כמו דבר שהגיע לגמרי במקרה.

ובשו"ת ארץ צבי (דרוש ה) הביא בשם החידושי הרי"ם שמהאי טעמא זכה אליעזר דוקא באותה שעה

(8) כ"ה

V. 67. Again a principle which, thank God, has not disappeared from the descendants of Abraham and Sarah, Isaac and Rebecca. The more she became his wife the more he loved her! Like this marriage of the first Jewish son, Jewish marriages, most Jewish marriages, are contracted, not by passion but by reason and judgment. Parents, relations and friends consider which young people are really suited to each other, bring them together and then love grows more and more, the more they get to know each other. But most non-Jewish marriages are made by what they call "love", and one has only to glance at the novels depicting life to notice what a gulf there usually yawns between the "love" before marriage and after, how rapid and insipid everything then seems, how different from all the glamour one had imagined etc. etc. Such "love" is blind, every step into the future brings disappointment. But of Jewish marriage it says: There the wedding is not the culmination but the seed, the root of love!

(3)